

ПОЛІТИКА ВИРІВНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

© 2016 КОЗИРЄВА О. В., ТУР О. В.

УДК 332.142.2

Козирєва О. В., Тур О. В. Політика вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів в Європейському Союзі

Метою статті є дослідження особливостей регіональної політики Європейського Союзу (ЄС) та узагальнення його досвіду щодо вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів. Досліджено процес становлення регіональної політики ЄС, який складається з певних етапів. Початковий етап пов'язаний з розробкою середньострокових програм економічної політики ЄС. Наступний етап пов'язаний зі створенням структур щодо фінансування заходів регіональної політики, тобто комітетів і фондів, які діяли в рамках бюджету ЄС. Сучасний етап регіональної політики ЄС передбачає спрощення процедур для більшої результативності програм та проектів; концентрацію уваги на переліку орієнтирів в рамках стратегії «Європа-2020»; встановлення нових партнерських відносин для зміцнення співробітництва між країнами – членами ЄС. Нововведенням нового етапу регіональної політики ЄС став також підхід до ідентифікації проблемних регіонів. Підтримка проблемних регіонів є напрямом діяльності ЄС, який з плином часу набуває все більшого значення, оскільки розширення співтовариства характеризується вступом країн з низьким рівнем соціально-економічного розвитку і потребує відповідних заходів наднаціональної політики.

Ключові слова: проблемний регіон, регіональна політика, Європейський Союз, соціально-економічний розвиток.

Табл.: 1. **Бібл.:** 8.

Козирєва Олена Вадимівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Тур Олена Василівна – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: ellenn@ukr.net

УДК 332.142.2

Козирєва Е. В., Тур Е. В. Политика выравнивания социально-экономического развития регионов в Европейском Союзе

Целью статьи является исследование особенностей региональной политики Европейского Союза (ЕС) и обобщение его опыта по выравниванию социально-экономического развития регионов. Проанализирован процесс становления региональной политики ЕС, который состоит из определенных этапов. Начальный этап связан с разработкой среднесрочных программ экономической политики ЕС. Следующий этап связан с созданием структур по финансированию мероприятий региональной политики, то есть комитетов и фондов, которые действовали в рамках бюджета ЕС. Современный этап региональной политики ЕС предусматривает унификацию мероприятий для повышения эффективности программ и проектов; акцент на соответствии составляющим стратегии «Европа-2020»; установление новых партнерских отношений для укрепления взаимодействия между странами – членами ЕС. Нововведением нового этапа региональной политики ЕС стал также подход к идентификации проблемных регионов. Поддержка проблемных регионов является направлением деятельности ЕС, которое с течением времени приобретает все большее значение, поскольку расширение сообщества характеризуется вступлением стран с низким уровнем социально-экономического развития и требует соответствующих мер наднациональной политики.

Ключевые слова: проблемный регион, региональная политика, Европейский Союз, социально-экономическое развитие.

Табл.: 1. **Библ.:** 8.

Козирєва Елена Вадимовна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Тур Елена Васильевна – кандидат экономических наук, научный сотрудник отдела макроэкономической политики и регионального развития, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: ellenn@ukr.net

UDC 332.142.2

Kozyrieva O. V., Tur O. V. The Policy of Aligning the Socio-Economic Development of the Regions in the European Union

The article is aimed at studying features of the regional policy in the European Union (EU), and generalizing its experience in aligning the socio-economic development of regions. The process of establishing the regional policy in the EU, which consists of certain stages, has been analyzed. The initial stage is associated with development of the medium-term programs of the economic policy of the EU. The next stage is associated with creating the structures for financing activities of regional policy, that is, committees and foundations, which are operating within the EU budget. The current stage of the regional policy of the EU provides for harmonization of activities for improving efficiency of programs and projects; emphasis on compliance with components of the strategy of «Europe-2020»; establishing new partnerships in order to enhance the interaction between the Member States of the European Union. An innovation of the new stage of the regional policy of the EU is also the approach to identifying the problematic regions. Supporting the problematic regions is the direction of activity of the EU, which over time becomes increasingly important, since the expansion of the Union is characterized by the accession of countries with a low level of the socio-economic development and thus requires appropriate activities of supranational policy.

Keywords: problematic region, regional policy, European Union, socio-economic development.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 8.

Kozyrieva Olena V. – PhD (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: ndc_ipr@ukr.net

Tur Olena V. – PhD (Economics), Researcher of the Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: ellenn@ukr.net

У сучасних умовах активізації глобалізаційних та інтеграційних процесів важливого значення набуває формування заходів регіональної політики, адекватних вимогам сучасності. Необхідність подолання проявів світової кризи та обмеженості фінансових ресурсів актуалізує здійснення реформ саме на регіональному рівні як основи прискорення соціально-економічного розвитку держави. У зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує дослідження досвіду Європейського Союзу (ЄС) щодо формування та реалізації регіональної політики та її трансформації під впливом зовнішніх та внутрішніх викликів.

Дослідженню різних аспектів регіональної політики ЄС, зокрема обґрунтуванню необхідності вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів та підтримки проблемних територій, присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як В. Адамик, М. Барановський, В. Галяс, А. Гусейнов, А. Кузнецов, Д. Лук'яненко, А. Мельник, Є. Сидорова, С. Федонюк, В. Чужиков, Г. Яровий та ін.

Метою статті є дослідження особливостей регіональної політики ЄС та узагальнення його досвіду щодо вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів.

Таке інтеграційне об'єднання, як ЄС, на початку свого існування включало країни з високим рівнем розвитку ринкової економіки. Подальше приєднання країн, що мають низький та середній рівень розвитку, обумовило необхідність побудови такої політики ЄС, що містить заходи щодо згладжування наявних диспропорцій розвитку країн-членів з метою зміцнення стану об'єднання загалом. Усвідомлення розробки єдиної політики ЄС було викликано також низкою обставин, що полягали в таких економічних проблемах, як світова енергетична криза, високий рівень інфляції та безробіття, занепад деяких галузей економіки. Цілі ЄС формувалися переважно з метою усунення надмірних регіональних диспропорцій, про що свідчить питома вага бюджетних коштів ЄС, що спрямовувалися на цілі конвергенції.

Європейський Союз має зацікавленість в зниженні регіональних відмінностей та підтримці проблемних регіонів, оскільки був заснований у першу чергу з метою економічної інтеграції країн-членів. Тому регіональна політика ЄС була спрямована на забезпечення єдиного ринку та досягнення «чотирьох свобод»: свободи пересування людей, капіталів, товарів та послуг [1]. Введення єдиного ринку поряд з позитивними моментами мало певні негативні наслідки. Зокрема, стала реальною загроза того, що найбільш конкурентоспроможні галузі економіки сконцентруються в одних регіонах, внаслідок чого соціально-економічний розвиток інших погіршиться. Доцільність здійснення регіональної політики була обумовлена також тим, що зниження рівня безробіття та інфляції за рахунок підтримки проблемних регіонів позитивно впливатиме на стан усього ЄС.

У наукових дослідженнях регіональна політика доволі часто ототожнюється з такими поняттями, як «структурна політика» та «політика згуртування». Слід підкреслити, що регіональна політика має за мету підвищення рівня регіонального розвитку та підтягування економіки більш слабких регіонів до рівня більш силь-

них. Здійснення регіональної політики відбувається на всіх рівнях європейського управління – від місцевого до державного. При цьому на кожному рівні існують власні засоби та механізми реалізації. На державному рівні одним з основних принципів досягнення поставлених цілей є принцип перерозподілу доходів між регіонами-донорами та регіонами-реципієнтами.

Що стосується структурної політики, то вона передбачає створення спеціальних механізмів, що сприяють регіональному розвитку з метою підтримки реструктуризації економіки. Окрім фінансової допомоги з боку ЄС, структурною політикою передбачається мобілізація внутрішніх регіональних ресурсів та їх ефективне використання разом з ресурсами певної держави та ЄС. Це відбувається за допомогою умов, які висуваються до регіонів країн – членів ЄС для отримання фінансових ресурсів зі структурних фондів, кошти яких спрямовуються не на регулярну підтримку регіону, а на певні проекти щодо зміни структури регіональної економіки. Структурні фонди ЄС, а саме: два сільськогосподарських фонди (Фонд гарантій і Фонд розвитку села), Європейський соціальний фонд, Європейський фонд регіонального розвитку, Фінансовий інструмент регулювання рибальства і Фонд згуртування, були сформовані не тільки для того, щоб досягти більшої солідарності всередині ЄС, але й здійснити реструктуризацію економіки від старопромиислового чи сільськогосподарського характеру до постіндустріальної економіки послуг та економіки знань.

Першим дієвим інструментом структурної політики ЄС став Європейський фонд регіонального розвитку. Основну частину коштів фонду отримували проблемні регіони Італії, Франції, Великобританії, Ірландії та Греції. До 1984 р. 5% коштів фонду являли собою неквотоване фінансування, що дозволяло ЄС спрямовувати їх на підтримку будь-якого регіону у вигляді спеціальних заходів або програм [2]. Згодом квоти було замінено на гнучку схему розподілу коштів, яка передбачала гарантований мінімум для кожної країни при вчасному наданні правильно заповнених заявок з перенесенням невикористаного залишку на наступний рік, та максимум, який можна отримати на конкурсній основі залежно від пріоритетів ЄС. Почали реалізовуватися міждержавні галузеві програми, а саме: «Стар» – створення в депресивних районах систем комунікацій, «Валорен» – освоєння енергетичного потенціалу відсталих територій, «Реневаль» – підтримка суднобудівних районів та «Резидер» – структурна переорієнтація регіонів з розвинутою чорною металургією.

Активізація євроінтеграційних процесів викликала необхідність реформування структурних фондів, удосконалення механізмів реалізації та інструментарію політики ЄС, уточнення її цілей та задач. Подальший розвиток інтеграції не змінив базової мети політики ЄС, що полягала у скороченні розриву між регіонами в рівнях розвитку для посилення економічного та соціального згуртування. У зв'язку з цим широко уживаним стало поняття «політика згуртування», яка передбачала сприяння гармонійному розвитку ЄС на основі

створення умов для економічного та соціального зближення регіонів та країн-членів. Така політика базується на необхідності згуртування нових членів ЄС після кожного розширення. ЄС має прикладати зусиль до згуртування та досягнення єдиного економічного простору на всій території ЄС в результаті приєднання нових країн.

Таким чином, механізми та цілі реформування економічних структур є основним інструментом реалізації регіональної політики ЄС з метою більшого соціально-економічного та територіального згуртування. Тому можна вважати, що регіональна політика, структурна політика та політика згуртування ЄС мають загальну мету – вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів ЄС та можуть застосовуватися як то-тожні поняття.

Головними *принципами* регіональної політики ЄС є такі:

- ✦ *принцип партнерства*, який полягає в тому, що як на етапі планування, так і на етапі реалізації мають бути задіяні всі зацікавлені соціальні партнери. Це вимагає співпраці між Європейською Комісією та відповідними державними органами кожної країни на національному, регіональному та локальному рівні, а також співпраці з економічними та соціальними партнерами;
- ✦ *принцип додатковості*: фонди Європейського Союзу повинні доповнювати фінансові кошти країн-членів ЄС, а не замінювати їх. Дії ЄС повинні не витіснити і замінити діяльність на національному та регіональному рівнях, а збагачувати і зміцнювати її;
- ✦ *принцип субсидіарності*: всі заходи повинні здійснюватися на якомога нижчому рівні. Органи ЄС мають реалізувати певні завдання тільки в тому випадку, якщо вони не можуть бути ефективно виконані самостійно регіонами або країнами-членами ЄС;
- ✦ *принцип концентрації*: обмеження допомоги тільки тими видами діяльності, які мають велике значення для соціально-економічного згуртування ЄС. Мова йде, наприклад, про підтримку регіонів, які перебувають у найбільш складній ситуації. Цей принцип означає, що допомога з фондів не повинна бути розпорешеною, а має зосереджуватися на небагатьох чітко встановлених цілях, Тому фінансова допомога ЄС спрямована на невелику кількість точно визначених цілей і проектів;
- ✦ *принцип програмування*: органи ЄС здійснюють моніторинг використання коштів і забезпечують відповідність загальній політиці ЄС і конкретних директив Європейської Комісії. Згідно з цим принципом, повинні бути розроблені офіційні процедури узгодження між регіональними органами з метою визначення та впровадження регіональних стратегій розвитку;
- ✦ *принцип координації*: регулювання діяльності структурних фондів. Його мета – прагнення до зосередження дій і засобів регіональної політи-

ки на пріоритетах, які мають фундаментальне значення для соціально-економічного згуртування ЄС. Проявом цього принципу є дії Комісії зі спрямування коштів структурних фондів на обмежену кількість регіонів, які борються з найбільш серйозними проблемами, обраних на підставі відповідних критеріїв.

Значна роль у вирівнюванні соціально-економічного розвитку регіонів в ЄС належить бюджетній політиці, оскільки вона визначає розмір коштів, що спрямовуються на здійснення наднаціонального регулювання. Бюджетна політика являє собою ключовий інструмент макроекономічної політики, що покликана підтримувати стабільне зростання, протидіяти кризам та інфляції, а також забезпечувати високу ступінь зайнятості людських ресурсів. Загальний бюджет ЄС є унікальним спільним проектом великої кількості країн, які об'єднали свої ресурси для вирішення спільних задач.

Загальний бюджет ЄС складається з урахуванням п'яти принципів, а саме: *принцип єдності* – всі витрати і доходи зведені в один документ; *принцип універсальності* – всі витрати чітко розписані по статтях бюджету; *принцип щорічності* – операції, розраховані на ряд років, підрозділяються на стадії, що відповідають бюджетним рокам; *принцип рівноваги* – бездефіцитність бюджету; *принцип специфікації* – витрати розписані за конкретними завданнями, щоб гарантувати цільове використання коштів [3].

Для ефективного виконання бюджету існує можливість трансфертів між його окремими статтями. Крім перерахованих вище, є ще один принцип, прийнятий у 1999 р.: усі статті бюджету обчислюються в єдиний валюті (євро).

Загальний бюджет ЄС став першим наднаціональним механізмом регулювання диспропорцій в соціально-економічному розвитку країн-членів. Вперше був створений механізм формування міжбюджетних потоків через загальну структуру. У колі країн «старої Європи» (ЄС-15) дійсно вдалося скоротити різницю між сильнішими і слабшими економіками до обопільної вигоди. Проте, слід зазначити, що успіх Загального бюджету був передбачений, оскільки країни – члени ЄС-15 відзначалися практично однаковим рівнем соціально-економічного розвитку. Ситуація змінилася після 2004 р., оскільки більшість нових членів ЄС суттєво поступалася країнам-засновникам за рівнем розвитку.

У Загальному бюджеті ЄС основна частина надходжень припадає на валовий національний дохід (ВНД), який, згідно з прийнятим в ЄС визначенням, належить до категорії «додаткових» ресурсів [3]. Країни – члени ЄС перераховують в Загальний бюджет частку ВНД за відповідною ставкою. Що стосується «власних ресурсів» бюджету, то до них належать збори на імпортовані товари сільського господарства; податкові збори на цукор, глюкозу та інші моносахариди, а також інулін; митні збори на імпорт сільськогосподарської продукції з країн, що не входять до ЄС; відрахування від ПДВ, які визначаються за єдиною ставкою з гармонізованої за правилами ЄС оподаткованої бази кожної з країн-

членів. Також до дохідної частини бюджету належить прибуток від адміністративної діяльності наднаціональних інститутів; прибутковий податок, що стягується з їх співробітників; відсотки і штрафи за прострочені платежі попередніх років; перенесені з попереднього року залишки та інші другорядні надходження [3].

Що стосується витратної частини Загального бюджету ЄС, то протягом тривалого часу основною статтею витрат була загальна сільськогосподарська політика (ЗСП), оскільки інші сфери не були в достатній мірі розвинені, а ЗСП ставала з року в рік усе дорожче. До кінця 1980-х років швидкими темпами зростали витрати на сільськогосподарські потреби. Розширення ЄС збільшило ступінь диференціації соціально-економічного розвитку країн-членів, що потребувало перерозподілу коштів і концентрації видатків на заходи структурного характеру. На даний час перше місце у структурі видатків Загального фонду ЄС займає фінансування вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів через Структурні фонди та Фонд згуртування (майже 45%). На частку сільського господарства припадає близько 40%. Витрати на внутрішню політику, зовнішньоекономічну і зовнішньополітичну діяльність, управління та інші статті вельми незначні.

Процес становлення регіональної політики ЄС складається з певних етапів та характеризується поступовістю. Спочатку національні уряди концентрували увагу на розробці власної регіональної політики без урахування загальних тенденцій євроінтеграційного угруповання. Проте посилення диспропорцій розвитку країн – членів ЄС викликало необхідність розробки єдиної наднаціональної політики ЄС з метою визначення заходів щодо підтримки проблемних регіонів.

Ураховуючи вищенаведене, першим етапом формування регіональної політики ЄС можна вважати 60–70-ті роки минулого століття, тобто період несприятливої економічної кон'юнктури та загострення конкуренції. У цей період регіональна політика стала складовою середньострокових програм економічної політики ЄС, які передбачали кращу координацію регіональної політики кожної країни для забезпечення інтересів співтовариства загалом та відповідальності ЄС за регіональний розвиток країн-членів.

Наступний етап становлення регіональної політики ЄС (1975–1988 рр.) пов'язаний зі створенням структур щодо фінансування її заходів, а саме: Комітету з регіональної політики при Раді Міністрів ЄЕС та Європейського фонду регіонального розвитку, які діяли в рамках бюджету ЄС.

Протягом третього етапу формування регіональної політики ЄС (1988–1999 рр.) заходи регіональної політики були спрямовані на підтримку регіонів, що характеризувалися такими рисами: значне відставання за рівнем розвитку; занепад місцевої промисловості; високий рівень безробіття; необхідність у пристосуванні робочої сили до змін у функціонуванні виробництва; незадовільний стан сільського та рибного господарства; низька щільність населення (до 8 осіб/км²).

Наступний етап регіональної політики ЄС (2000–2006 рр.) відзначався скороченням її основних напрямів, що було пов'язано з усвідомленням необхідності більш чіткого та ємного представлення цілей, які полягали у такому [4]:

1. «Підтягування» рівня економічного розвитку менш розвинутих регіонів (валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення менше 75% від середнього значення по ЄС за паритетом купівельної спроможності (КПС)).

2. Сприяння економічним та соціальним перетворенням у регіонах зі «структурними труднощами».

3. Модернізація системи професійної підготовки та працевлаштування.

Слід зазначити, що для вирішення питання спрямування ресурсів на «підтягування» рівня економічного розвитку менш розвинутих регіонів враховувалися такі показники соціально-економічного розвитку країн – членів ЄС: чисельність населення; показник регіонального розвитку – середній ВРП на душу населення регіонів-реципієнтів за ПКС; показник економічного розвитку – ВВП на душу населення країн-членів ЄС за ПКС; рівень безробіття. Розмір бюджетних коштів для підтримки проблемних регіонів визначався в розрахунку на душу населення, що мешкає на певній території.

Особливістю формування величини фінансових ресурсів була оцінка потреби у вирівнюванні рівня розвитку та можливостей бюджету. Для оцінки потреби певної території у підтримці розраховувалася різниця між величиною ВВП на душу населення за ПКС у проблемному регіоні та середнім рівнем за ЄС. Необхідно підкреслити, що розмір ресурсів для підтримки, поперше, залежав від ступеню відсталості території, та, по-друге, від системи ставок компенсації на основі «Берлінського принципу». За цим принципом всі країни – потенційні одержувачі допомоги для підвищення рівня розвитку – розподіляються на групи відповідно до відношення величини ВРП на душу населення за ПКС до середнього за ЄС значення ВРП (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи ЄС щодо виокремлення бюджетних коштів на підтримку проблемних регіонів [4]

Співвідношення між середнім ВВП на душу населення за ЄС та середнім ВРП у проблемних регіонах, %	менше 75	75–90	більше 90
	Розмір допомоги (відсоток від різниці між середнім ВВП на душу населення за ЄС та середнім ВРП у проблемних регіонах)	5	4

Так, наприклад, якщо зазначене відношення складає менше 75%, то відповідна країна отримуватиме компенсацію, розмір якої дорівнює 5% від різниці між середнім ВВП на душу населення за ЄС та середнім ВРП у проблемних регіонах цієї країни.

Як було зазначено вище, для визначення необхідності фінансування певного регіону з боку ЄС використовувався показник рівня безробіття. Коли середній рівень безробіття у проблемних регіонах у складі країни – члена ЄС був вищим за середній показник за всіма проблемними регіонами, то така країна мала право на отримання річної підтримки у розмірі 100 євро на кожного зареєстрованого безробітного [4].

Поряд з цим з метою регулювання величини структурних фондів ЄС було запроваджено «міру граничного поглинання» [4], якою передбачено обмеження обсягу фінансування на цілі конвергенції, а саме – певної частки від ВВП країни-реципієнта. Що стосується регіональної політики ЄС у 2000–2006 рр., то зазначене обмеження дорівнювало 4% ВВП. Тобто у випадку, коли країна згідно з «Берлінським принципом» мала право на підтримку певного розміру, що перевищує 4% її ВВП, вона може розраховувати не більше, ніж на 4% ВВП.

Як відомо, країни, що інтегрувалися у ЄС протягом 2004–2006 рр., характеризувалися рівнем ВВП, який відповідав вимогам щодо надання фінансової допомоги. Таке становище служило передумовою виникнення так званого «статистичного ефекту» [4], за якого низка регіонів ЄС, що мали право на отримання допомоги зі структурних фондів, формально виявилася позбавленою цього права, оскільки середнє значення ВВП країн – членів ЄС знизилось внаслідок приєднання країн з порівняно низьким рівнем розвитку. Зазначене стало поштовхом для перегляду засад здійснення регіональної політики на наступному етапі, часові рамки якого обмежені 2007–2013 рр. Акцентами регіональної політики ЄС у цьому періоді були такі напрями [5]:

1. Конвергенція: підтримка збільшення та створення робочих місць у проблемних регіонах країн – членів ЄС.
2. Регіональна конкурентоспроможність та зайнятість (досягнення повної зайнятості, підвищення продуктивності праці та якості робочих місць, боротьба із соціальним відчуженням).
3. Європейське територіальне співробітництво у вигляді транскордонної та транснаціональної програм.

Таким чином, головна відмінність регіональної політики ЄС на новому етапі полягала в її розумінні не лише як засобу подолання регіональних диспропорцій, але й як засобу підтримки конкурентоспроможності регіонів. Тобто регіональна політика набула спрямованості на створення умов для повної реалізації регіонами наявного потенціалу та отримання конкурентних переваг [6].

Проте, незважаючи на нові пріоритети регіональної політики ЄС, спостерігалось збереження тенденції щодо підтримки проблемних регіонів зі структурних фондів. Результатом цього стала пропозиція Європейської комісії щодо збільшення Загального бюджету до рівня 1,26% ВВП ЄС (1,025 млрд євро) [4]. Такі країни, як Німеччина, Великобританія, Франція, Нідерланди, Швеція та Австрія, які є країнами-донорами щодо фінансування розвитку проблемних регіонів, запропонували бюджет у розмірі до 1% ВВП ЄС (815 млрд євро) [4]. Остаточним рішенням було ухвалено бюджет, величина

якого дорівнювала 862,363 млрд євро, або 1,045% ВВП ЄС [4]. Слід підкреслити, що 81,9% коштів структурних фондів ЄС було призначено для вирівнювання рівня розвитку старих і нових членів, 15,7% – на підтримку конкурентоспроможності регіонів, 2,4% – на територіальне співробітництво [4]. Поряд з цим залишилася дійсною вимога щодо норми «граничного поглинання», без якої новим членам ЄС необхідно було спрямувати за 2007–2013 рр. 389 млрд євро [4]. Проте з урахуванням зазначеної норми реальна фінансова допомога складала 200 млрд євро. Також для проблемних регіонів ЄС була запроваджена вимога щодо обов'язкового фінансування структурної підтримки, невиконання якої тягне за собою заборону на надання допомоги.

Таким чином, можна підсумувати, що регіональна політика ЄС протягом третього та четвертого етапів (2000–2006 рр. і 2007–2013 рр.) переважно була спрямована на вирівнювання показника ВВП на душу населення країн-членів з акцентом на економічне зростання проблемних регіонів. Концентрацію уваги на підтримку конкурентоспроможності, що мала місце при формуванні цілей співтовариства європейських країн на 2007–2013 рр., можна охарактеризувати як таку, що потребує посилення в наступному періоді.

П'ятий етап регіональної політики ЄС, який визначається прийняттям нового семирічного фінансового плану на 2014–2020 рр., традиційно супроводжувався переглядом сутності основних напрямів діяльності та розмірів їх фінансування. Незважаючи на те, що в новому періоді витрати на регіональну політику ЄС було зменшено, вони займають значну питому вагу в обсязі видатків загального бюджету (32,5%) [7]. Серед нововведень слід також відзначити обов'язковість загальних правил для всіх європейських бюджетних фондів з метою підвищення ефективності їх діяльності. Зокрема, передбачено спрощення процедур для більшої результативності програм і проектів регіональної політики; концентрацію уваги на певному переліку орієнтирів в рамках стратегії «Європа-2020»; закріплення нових партнерських відносин для встановлення співробітництва між країнами – членами ЄС. Також запропоновано дотримання принципу прямої залежності дозволу на надання коштів з європейських фондів від виконання країнами вимог щодо зменшення дефіциту бюджету та величини державного боргу в рамках Європейського триместру.

Нововведенням нового етапу регіональної політики ЄС став також підхід до ідентифікації проблемних регіонів. Починаючи з 2014 р., такими, що потребують підтримки, вважаються три типи регіонів, а саме: менш розвинуті, ВВП на душу населення яких складає менш, ніж 75% від середнього по ЄС; перехідні регіони, де індикатор проблемного стану знаходиться в межах від 75 до 90%; більш розвинуті регіони, де він сягає більш, ніж 90%. Такий розподіл свідчить про намагання припинити розпорощення значного обсягу коштів на регіони, що мають ВВП на душу населення, більший за 75-відсотковий поріг. Для найменш розвинутих територій питома вага коштів структурних фондів ЄС у фінансуванні політики конвергенції має складати не більше 85%, для більш розвинутих – 50% [8]. Структурні фонди дозволяють ре-

гіонам отримувати додаткові ресурси для стимулювання розвитку, зменшення рівня безробіття, активізації інвестиційної діяльності. При цьому скорочується залежність країн – членів ЄС від фінансових ресурсів національних урядів, що дає підстави говорити про ЄС як про «Європу регіонів». Координація регіонального розвитку з єдиного європейського центру дозволяє впроваджувати та підтримувати на відсталіх територіях найпередовіші напрями регіональної політики.

ВИСНОВКИ

Формування регіональної політики ЄС відбувалося під впливом низки чинників, головним з яких є відмінності у рівнях соціально-економічного розвитку країн-членів, а також адміністративно-територіальних одиниць, що входять до їх складу. Таке становище суттєво вплинуло на розподіл коштів загального бюджету ЄС, значна питома вага яких спрямовується на цілі конвергенції регіонів шляхом визначення критеріїв їх проблемного стану порівняно із середнім значенням певних показників по ЄС. Аналіз етапів регіональної політики ЄС дозволяє стверджувати, що підтримка проблемних регіонів є напрямом, який з плином часу набуває все більшого значення, оскільки розширення ЄС характеризується вступом країн з низьким рівнем соціально-економічного розвитку і потребує відповідних заходів наднаціональної політики. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Яровой Г.** Европейский Союз для регионов: что можно и нужно знать российским регионам о ЕС / Г. Яровой, В. Белокурова. – СПб. : Норма, 2012. – 369 с.
- 2.** Региональная политика стран ЕС / Центр европейских исследований ИМЭМО РАН ; отв. редактор А. В. Кузнецов. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.
- 3. Сидорова Е. А.** Особенности бюджетной политики в Европейском Союзе / Е. А. Сидорова. – М. : ИМЭМО РАН, 2012. – 129 с.
- 4. Уварова Е. В.** Эволюция региональной политики в ЕС: механизмы и результаты / Е. В. Уварова, А. В. Тягнибеда, Л. Я. Савощенко // Вестник НГУ. – Серия: Социально-экономические науки. – 2010. – Т. 10. – Вып. 4. – С. 137–154.
- 5. Гусейнов А. Г.** Формирование региональной политики на уровне ЕС / А. Г. Гусейнов // Фундаментальные исследования. – 2014. – № 8. – С. 133–140.
- 6. Мельник А.** Региональная политика ЕС и Украины в условиях углубления противоречий глобализации / Мельник А., Адамик В. // Журнал европейской экономики. – 2013. – Т. 12 (1). – С. 63–85.
- 7.** Региональная политика: зарубежный опыт и российские реалии / Под ред. А. В. Кузнецова, О. В. Кузнецовой. – М. : ИМЭМО РАН, 2015. – 137 с.
- 8. Барановський М.** Депресивні території як об'єкт регіональної політики: європейський досвід і можливості його застосування в Україні / М. Барановський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 56. – С. 12–15.

REFERENCES

Baranovskyi, M. "Depresyivni terytorii yak ob'iekt rehionalnoi polityky: yevropeyskyi dosvid i mozhlyvosti yoho zastosuvannia v Ukraini" [Depressed areas as an object of regional policy: European

experience and possibilities of its application in Ukraine]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka*, no. 56 (2009): 12-15.

Guseynov, A. G. "Formirovaniye regionalnoy politiki na urovne YeS" [The formation of regional policy at EU level]. *Fundamentalnyye issledovaniya*, no. 8 (2014): 133-140.

Melnik, A., and Adamik, V. "Regionalnaya politika YeS i Ukrainy v usloviyakh uglubleniya protivorechiy globalizatsii" [Regional policy of the EU and Ukraine in the conditions of deepening of the contradictions of globalization]. *Zhurnal yevropeyskoy ekonomiki*, vol. 12 (1) (2013): 63-85.

Regionalnaya politika stran YeS [Regional policy of the EU]. Moscow: IMEMO RAN, 2009.

Regionalnaya politika: zarubezhnyy opyt i rossiyskiye realii [Regional policy: foreign experience and Russian realities]. Moscow: IMEMO RAN, 2015.

Sidorova, E. A. *Osobennosti byudzhetnoy politiki v Yevropeyskom Soiuze* [Features of fiscal policy in the European Union]. Moscow: IMEMO RAN, 2012.

Uvarova, E. V., Tyagnibeda, A. V., and Savoshchenko, L. Ya. "Evolutsiya regionalnoy politiki v YeS: mekhanizmy i rezultaty" [Evolution of regional policy in the EU: mechanisms and results]. *Vestnik NGU. Seriya: Sotsialno-ekonomicheskiye nauki*, vol. 10, no. 4 (2010): 137-154.

Yarovoy, G., and Belokurova, V. *Yevropeyskiy Soyuz dlya regionov: chto mozhno i nuzhno znat rossiyskim regionam o YeS* [The European Union for regions: what can and should know the Russian regions of the EU]. St. Petersburg: Norma, 2012.